

PREVARE I MANIPULACIJE U FINANSIJSKIM IZVEŠTAJIMA I MOGUĆNOSTI ZA NJIHOVU RELATIVIZACIJU

Mirjana Mrvaljević¹, Nenad Kojić², Nebojša Mitić³

^{1,2} Akademija strukovnih studija Kosovsko Metohijska, odsek Peć u
Leposaviću, Leposavić

³ Akademija strukovnih studija Južna Srbija, odsek za poslovne
studije, Blace

Korespondencija: mrvaljevic_sm@yahoo.com¹

Pregledni rad

Primljeno: 13.01.2022; Prihvaćeno: 11.05.2022

Rezime: Finansijski izveštaji predstavljaju najefikasniji način da se zainteresovanim licima periodično prezentuju informacije o poslovanju preduzeća. Najveću odgovornost za kvalitet finansijskih izveštaja snosi uprava preduzeća i lica zadužena za njihovo sastavljanje. Predstavljanje poslovnih rezultata boljim nego što jesu, takozvana šminka vlasnika i menadžera, dovelo je do brojnih prevara i manipulacija u poslovanju preduzeća, koje su našle svoj izraz u lažnim finansijskim izveštajima. Veliki broj primera prevara i manipulacija u finansijskim izveštajima ukazuje na važnost njihovog prepoznavanja i razlikovanja od tehničkih i nenamernih grešaka. U ovom radu nastojimo da prikažemo motive i ciljeve prevara i manipulacija u finansijskim izveštajima, odgovornost za nastanak i nedostatke koji su doveli do pronevera i zloupotreba i identifikujemo mogućnosti za njihovo sprečavanje i relativizaciju.

Ključne reči: Finansijski izveštaji, prevare, manipulacije, odgovornost menadžmenta, lažni finansijski izveštaji.

1. UVOD

Finansijsko izveštavanje je proces kojim se prezentuju informacije o preduzeću svim zainteresovanim korisnicima. Korisnici finansijskih

izveštaja, kako eksterni, tako i interni, očekuju da finansijski izveštaji obezbede kvalitetne i pouzdane informacije o ekonomskom položaju i performansama poslovanja preduzeća u cilju racionalnijeg i efikasnijeg

jeg odlučivanja. Nedostatak transparentnosti o poslovanju smanjuje efikasnost rukovođenja, stvara pretpostavke za korupciju i izvršenje različitih vrsta prevara, pronevera i lažnog finansijskog izveštavanja. To za posledicu ima gubitak poverenja korisnika u sistem finansijskog izveštavanja i pouzdanost informacija koje su u njima prezentovane.

Prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja treba da se poštuju i primenjuju određena pravila koje propisuje računovodstvena profesija, zakonska i interna regulativa, na jednoj strani, dok na drugoj strani treba pristupiti razvoju svesti o profesionalnoj i građanskoj odgovornosti pri prezentovanju informacija koje su vrlo značajne raznim korisnicima. Priprema i sastavljanje finansijskih izveštaja poverava se profesionalnim računovođama a odgovornost za kvalitet finansijskih izveštaja snosi menadžment preduzeća, koji u donošenju odluka ima pravo izbora i lično rasuđivanja.

S obzirom na to da postoje različiti ciljevi koje akcionari, menadžeri, zaposleni i drugi žele da zadovolje u praksi se često dešava da menadžeri u saradnji sa računovođama pokušavaju da oblikuju finansijske izveštaje u skladu sa svojim ciljevima. Tzv. kozmetičko, odnosno kreativno, računovodstvo sa svojim

tehnikama ili metodama pomaže menadžerima i računovođama u sastavljanju finansijskih izveštaja koji su samo na prvi pogled sačinjeni u skladu sa zakonskom i profesionalnom regulativom. U velikom broju slučajeva rezultat je imovinsko-finansijska i prinosna pozicija preduzeća koja u manjoj ili većoj meri odstupa od istinite i fer pozicije.

2. Motivi i ciljevi prevara i manipulacija u finansijskim izveštajima

Savremeni uslovi poslovanja nametnuli su potrebu standardizovanja i harmonizacije postupaka koji se primenjuju u pripremi i sastavljanju finansijskih izveštaja. Na ovaj način finansijski izveštaji postaju razumljivi svim entitetima u različitim državama, pogotovo u situacijama kada su poslovni subjekti uključeni u međunarodna poslovna spajanja ili druge različite oblike zajedničkih ulaganja i stratejskih nastupa.

Velika pažnja, koja je u međunarodnim razmerama posvećena finansijskom izveštavanju, rezultirala je kroz usvajanje odgovarajućih standarda, čija primena omogućava harmonizaciju finansijskog izveštavanja: Međunarodnih računovodstvenih standarda, Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja i Međunarodnih stan-

darda revizije. Formirana su i brojna tela koja imaju za primarni zadatak da vode računa o kvalitetu finansijskih izveštaja i vrše kontrolu i nadzor nad primenom standardizovanih pravila. "Razloge za ovako značajno angažovanje kako međunarodnih institucija, tako i onih na nacionalnom nivou treba tražiti u visini šteta koje mogu nastati ako računovodstvo ne ispunjava svoje osnovne ciljeve". [Škarić-Jovanović, 2007]

Ipak, ne retko se čuju konstatacije, pre svega od strane praktičara, da se u procesu sastavljanja finansijskih izveštaja mogu zadovoljiti odredbe zakonskih propisa i međunarodne profesionalne računovodstvene regulative, a da prikazani finansijski položaj i zarađivačka sposobnost poslovnih subjekata znatno odstupaju od one koja bi se mogla okarakterisati kao istinita i fer. [Kostić, 2020]

Upravo su prevare u finansijskim izveštajima i bile uzrok poznatih finansijskih skandala krajem prošlog i početkom ovog veka. Prevare i manipulacije računovodstvenim podacima kao produkt daju lažne finansijske izveštaje. Lažno finansijsko izveštavanje ima za cilj da se namerno izostavi ili ne objavi neka informacija ili da se nešto namerno pogrešno prikaže u finansijskim izveštajima kako bi se korisnik

finansijskih izveštaja doveo u zablude. Prikazuje se ono što je poželjno da se vidi, a skriva se ono što nije dobro videti. Cilj je privlačenje potencijalnih budućih investitora, lakšeg dobijanja povoljnijih kredita, rasta cena akcija preduzeća na berzi, i drugo. U lažnom finansijskom izveštavanju, finansijski izveštaji nisu prezentirani fer i korektno. Postoji više definicija lažnog, odnosno kozmetički tretiranog, finansijskog izveštavanja.

Prema Međunarodnim standardima revizije, lažno finansijsko izveštavanje predstavlja kriminalnu radnju koju karakteriše namerno pogrešno iskazivanje ili izostavljanje određenih podataka ili obelodanjivanja u finansijskim izveštajima. Udruženje ovlašćenih istražitelja prevara (ACFE) definiše lažno finansijsko izveštavanje kao "namerno lažno prikazivanje materijalnih činjenica ili računovodstvenih podataka koje vodi do toga da korisnik finansijskih informacija, koje su prezentovane u okviru finansijskih izveštaja, donese pogrešne odluke". Američki institut ovlašćenih javnih računovođa (AICPA) definiše lažno finansijsko izveštavanje kao "namerne netačnosti ili izostavljanje iznosa ili obelodanjivanja u finansijskim izveštajima, da bi se obmanuli korisnici finansijskih izveštaja". [Dimitrijević, 2015]

Lažno finansijsko izveštavanje, kako navodi Soltani [2009, 534] može se predstaviti kao "Manipulacija, krivotvorenje pogrešno prikazivanje ili namerno ispuštanje događaja, transakcija ili drugih značajnih informacija u finansijskim izveštajima i namerna pogrešna upotreba računovodstvenih načela koja se tiču iznosa, klasifikovanja, načina prezentovanja, odnosno objavljivanja."

Manipulacije računovodstvenim informacijama rezultiraju slikom koja korisnicima prikazuje da preduzeće, odnosno kompanija vredi, da je likvidna, operativna i poslovna. Nastoji se prikazati sigurnost u poslovanju, profitabilnost i sposobnost brzog prilagođavanja promena na tržištu. Lažno finansijsko izveštavanje, zloupotrebe u računovodstvu i manipulacije finansijskim izveštajima imaju cilj da se prikaže:

- a) viša dobit u odnosu na ostvarenu dobit putem povećanja prihoda i dobitaka i/ili smanjenjem rashoda i gubitaka tekućeg perioda, odnosno bolji imovinsko-finansijski položaj;
- b) niža dobit u odnosu na ostvarenu dobit, putem smanjenja prihoda i dobitaka i/ili uvećanja rashoda i gubitaka tekućeg perioda.

U nameri da potcene rezultate poslovanja menadžeri najčešće pribjegavaju sledećem:

- Potcenjuju prihode,
- Ne prikazuju nastale prihode,
- Odlažu priznavanje prihoda,
- Rashod budućeg perioda prikazuju kao rashod tekućeg perioda,
- Prikazuju veće rezervisanje,
- Nepotrebno otpisuju imovinu,
- i drugo

Osnovni cilj manipulativnog finansijskog izveštavanja je da se prikazivanjem pogrešne slike o finansijskom položaju preduzeća i njegovoj profitabilnosti stekne korist za počinioca, a neki od korisnika finansijskih izveštaja (kreditori, investitori) su u ovom obliku kriminalne radnje oštećena strana koja preuzima rizik od gubitka finansijskih sredstava time što će biti navedena da donese pogrešne odluke. [Jakšić & Vuković, 2012, 414]

3. Odgovornost za nastanak i indikatori pronevera i zloupotreba u finansijskim izveštajima

U osnovi svake prevare je pohlepa, pa nije retkost da ih čine većinom osobe na veoma dobro plaćenim pozicijama u preduzeću i cenjeni su u okruženju. Najčešće su to menadžeri, odnosno rukovodioci preduzeća. Tri su ključna faktora koja povećavaju rizik pojave prevare, odnosno stvaraju pogodnu klimu za prevaru u preduzeću:

- Motiv (nedostatak novca, održavanje poverenja investitora, povećanje produktivnosti, veći statusni simboli itd),
- Prilika (iskoristiti i zloupotrebiti radno mesto i poziciju u preduzeću),
- Opravdanje (ne priznavati krivicu i ne smatrati prevaru kao nešto loše u poslu).

Niži kvalitet korporativnog upravljanja, transakcije sa povezanim licima, proces inicijalne javne ponude, preuzimanje i restrukturiranje preduzeća, okolnosti su koje olakšavaju nastanak pronevera u preduzeću, naročito pronevera i prevara od strane menadžmenta. [Malinić, 2009]

Postojanje fleksibilne primene računovodstvenih politika i fer vrednosti, rezultiralo je situacijom da je "kreativno računovodstvo" u praksi preraslo u "manipulativno računovodstvo". [Cvetković & Bošković, 2018]

U finansijskim izveštajima svi brojevi treba da budu u bilansnoj ravnoteži i treba da budu logični. Pokazatelji prevare mogu biti uočeni kada su odnosi brojeva neobični, nerealni ili neobjašnjivi. Treba obratiti pažnju na sve transakcije koje se ponavljaju previše često ili vrlo retko, koje su previsoke ili preniske, koje su neočekivane, i daju čudne neočekivane

rezultate. Nesklad između brojeva u bilansu uspeha, sa bilansom stanja i tokovima gotovine, su veoma važan pokazatelj koji govori da se dogodila manipulacija sa finansijskim izveštajima. Posebnu pažnju treba obratiti kada se tokom finansijske analize pojavi neka ili više navedenih situacija: a) nerealna stopa rasta prihoda i dobiti b) neobjašnjivi manjak/višak zaliha; c) nejasni troškovi, d) nerealno velika zaduženja, e) drastičan rast ili pad vrednosti racio pokazatelja koji se posmatraju u periodu od nekoliko godina.

Najčešći oblici manipulacije, odnosno kozmetičkog računovodstva kojima se utiče na konačan izgled finansijskih izveštaja su: priznavanje prihoda i fiktivni prihodi, prikriivanja obaveza i troškova, nepravilna obelodanjivanja, nepravilno vrednovanje imovine, i drugo. Prihodi se definišu kao "bruto prilivi ekonomskih koristi tokom datog perioda koji nastaje iz redovnih aktivnosti entiteta pri čemu taj priliv rezultira povećanjem kapitala koji ne predstavlja porast po osnovu doprinosa učesnika u kapitalu." [MRS 18, 2009] U članu 14 ovog standarda navodi se sledećih pet uslova za priznavanje prihoda: 1.entitet je na kupca preneo značajne rizike i koristi od vlasništva nad robom; 2.entitet ne zadržava učešće u upravljanju prodatom robom u meri koja se uobičajeno

povezuje sa vlasništvom, niti zadržava kontrolu nad prodatom robom; 3. iznos prihoda se može pouzdano izmeriti; 4. verovatan je priliv ekonomske koristi u entitet povezan sa tom transakcijom i 5. troškovi koji su nastali ili troškovi koji će nastati u datoj transakciji mogu se pouzdano izmeriti. [MRS 18, 2009]

Neosnovano knjiženje nepostojećih prihoda, odnosno precenjivanje prihoda je veoma česta šema prevare u finansijskim izveštajima, jer je zapravo i najlakša za sprovođenje. Ali, da bi se neosnovano povećao prihod u bilansu uspeha, neophodno je napraviti ravnotežu u bilansu stanja kroz knjiženje lažnih potraživanja. Sprovođenja ove prevare iziskuje da se sačine lažna dokumenta, ali i nije neophodno. Rezultat su povećani prihodi, dobit i, uglavnom, potraživanja kao imovina.

Brojni su primeri u vezi sa manipulisanjem visinom i momentom priznavanja prihoda u bilansu uspeha. Američka energetska kompanija Enron je više od deset godina neistinito prikazivala prihode. Značajan deo prihoda ove kompanije bio je ostvarivan i u transakcijama sa njenim podružnicama, odnosno entitetima posebne namene (Special Purpose Vehicle - SPV). Na taj način, odnosno prodajom po cenama koje su bile često i iznad preovlađujućih tržišnih cena, kom-

panija je prikazivala prihode i profit koji faktički nije postojao. Saučesnik u ovakvom načinu prikazivanja finansijskog rezultata je bila revizorska kuća Artur Andersen, a njeni revizori su čak učestvovali u uništavanju dokumentacije o poslovanju Enron-a. Nakon proglašenja bankrotstva ove kompanije 2001. godine, vrednost njenih akcija pala je sa 80 dolara na samo 1 dolar, tržišna vrednost kompanije bila je smanjena za 25 milijardi dolara, gubitak koji su pretrpeli akcionari bio je procenjen na 11 milijardi dolara, dok su stečajni troškovi iznosili preko 17 miliona dolara. "Saučesništvo u prikrivanju stvarnog stanja poslovanja Enron-a smatra se najvećim neuspehom i skandalom revizorske profesije." [Đekić i dr., 2016] Slična je bila situacija i sa kompanijom Parmalat iz Italije. Ova kompanija je ostvarivala fiktivne prihode tako što je duplo fakturisala istu robu lancima supermarketa i distributerima koje je tajno kontrolisala. Revizorska firma Deloitte&Touche je prihvatila svoju odgovornost u prikrivanju fiktivnih prihoda i pristala je da kao nadoknadu štete isplati kompaniji Parmalat iznos od 149 miliona dolara. [Petković, 2010]

Pokazatelji vezani za prikazivanje fiktivnih prihoda su:

- nerealno brz rast prihoda i potraživanja,

- neobično veliki broj nenaplativih potraživanja,
- značajni obim prodaje pravnim licima nepoznatog vlasništva,
- veliki broj storniranih transakcija na početku finansijskog perioda,
- postojeća potraživanja prema kupcima koje je teško ili nemoguće identifikovati ili kontaktirati,
- značajne transakcije sa povezanim ili posebnim pravnim licima sa kojima se inače ne posluje, ili pravnim licima u kojima se ne vrši redovna interna ili spoljna revizija,
- visok nivo provizije jednog zaposlenog u službi prodaje,
- dvostruko knjiženje istih računa kupaca,
- nemogućnost ostvarivanja pozitivnog novčanog toka iz poslovnih aktivnosti uz prijavu rasta dobiti.

Pokazatelji prevremeno priznatih prihoda:

- značajne, neobične ili veoma kompleksne transakcije, pogotovu pri kraju finansijskog perioda,
- neobičan rast bruto marže; bruto marža mnogo viša od sličnih preduzeća u industriji,
- nepromenjeno stanje zaliha iako je evidentan rast prihoda,

- veliki povrat robe na početku finansijskog perioda,
- negativan novčani tok iz poslovnih aktivnosti iako postoji rast prihoda.

Indikatori prikrivenih obaveza i troškova:

- neobičan rast bruto marže; bruto marža mnogo viša od sličnih preduzeća u industriji,
- usporena amortizacija produženjem veka trajanja,
- neotpisivanje imovine ili otpisivanje u manjem obimu,
- neosnovano smanjenje rezervisanja,
- nelogičnosti u stanju zaliha,
- nelogičnosti u podacima iz knjige primljenih faktura sa specifikacijom dobavljača i obaveza prema dobavljačima

Pokazatelji u vezi nepravilnog obelodanjivanja u finansijskim izveštajima:

- dominantnost jedne osobe ili male grupe u okviru uprave bez kontrolisanja,
- neefikasan nadzor odbora direktora ili revizijskog komiteta nad procesom finansijskog izveštavanja i interne kontrole,
- značajne, neuobičajene ili kompleksne transakcije posebno na kraju fiskalne godine,

- značajne transakcije sa povezanim licima u neuobičajenim poslovima,
- formalne i neformalne restrikcije revizorima koje neprimereno ograničavaju pristup osobama ili informacijama ili mogućnostima da se efektivno komunicira sa odborom direktora ili komisije za reviziju.

4. Relativizacija prevara i manipulacija u finansijskim izveštajima

U svim situacijama kada podaci u finansijskim izveštajima ne prikazuju objektivnu sliku poslovanja određenog privrednog subjekta, objavljeni finansijski izveštaji, zasigurno, ne ispunjavaju svoju primarnu ulogu koja im je relevantnim zakonskim propisima definisana. Lažno finansijsko izveštavanje i finansijske malverzacije se u praksi teško otkrivaju i ne mogu se iskoreniti ali se uspostavljanjem određenih mehanizama u preduzeću može uticati na sprečavanje i otkrivanje istih.

Zaposlene treba upoznati sa vrstama prevara, indikatorima prevara, načinu sprečavanja prevara i prijavi uočene prevare.

Za uspešno otkrivanje i sprečavanje pronevera neophodno je uspostaviti takav mehanizam interne kontrole u kojem će svi zaposlenici poštovati

etički kodeks ponašanja. Kako bi se sprečile prevare preduzeće treba da: [Škandro, 2020,7]

- Uspostavi pravilno organizovanu internu kontrolu, jer efikasan sistem interne kontrole uključuje pouzdan računovodstveni sistem, adekvatne kontrolne politike i postupke, te definisane politike obezbeđenja adekvatne zaštite imovine (preventivna kontrola, istražna kontrola, kreativna kontrola),
- Stvaranje dobrog poslovnog ambijenata - stvoriti uslove gde svi zaposleni poštuju pravila poslovanja, etičke principe poslovanja, gde se poštuje i ceni rad radnika, uz konstanto praćenje rada i ponašanja zaposlenih,
- Stalna obuka zaposlenika o opasnostima od prevare - razviti kod zaposlenika svest šta se smatra prihvatljivim moralnim ponašanjem, a šta neprihvatljivim. Zaposlene treba upoznati sa vrstama prevara, indikatorima prevara, načinu sprečavanja prevara i prijavi uočene prevare,
- Definisane politike i procedura u preduzeću - politike koje se direktno tiču prevara su donesene računovodstvene politike u preduzeću, jer one predstavljaju osnovu procesa otkrivanja i sprečavanja prevara u poslovanju,
- Instaliranje video nadzora na svim kriznim mestima,

- Disciplinski postupci protiv počinitelja prevara, sudski sporovi i sl.

Nakon serije finansijskih skandala na kraju XX i početkom XXI veka, preduzeti su određeni koraci, jer je u SAD-u 2002. godine usvojen Sarbejns-Oksijev zakon (Sarbanes-Oxley Act), kojim su formirana nova regulatorna tela i izvršena promena računovodstvene profesije u određenim segmentima.

Da bi se zloupotrebe ograničile neophodno je uspostaviti efikasan set mera kontrole. [Remenarić i dr., 2018] Učestalo dolazi do zloupotrebljavanja metoda i tehnika kreativnog računovodstva. i neophodno je uspostaviti set mera kontrole koji bi bio efikasniji. Ograničavanje zloupotreba vezano je za efiksnu primenu određenih mera kontrole, kao što su:

- Dosledna primena računovodstvenih metoda i standarda u cilju ograničavanja subjektivnog procenjivanja bilansnih pozicija;
- inteziviranje uloge interne i eksternih revizije u identifikovanju, procenjivanju i izveštavanju o zloupotrebama i sprečavanju ostalih manipulacija u računovodstvu;
- sprečavanje čestog menjanja eksternih revizora;
- stavljanje pod posebnu zaštitu uzbunjivača u preduzeću;

- poštovanje i uvažavanje etičkog kodeksa;
- razvoj i primena tehnika forenzičkog računovodstva;
- upoznavanje investitora na eventualni rizik od manipulacija finansijskim informacijama i
- kontrola od strane nacionalnih institucija i sprovođenje kaznene politike prema počiniocima

Može se reći da analiza prevara i malverzacija u prošlosti može biti od koristi, jer se na taj način mogu dobiti pojedini obrasci ponašanja osoba koje mogu da budu potencijalni počinioci prevara, što će omogućiti lakše razvijanje kontrolnih mehanizama i povećanje efikasnosti rada forenzičkih računovođa i eksternih revizora u pravcu suzbijanja i/ili otkrivanja kriminalnih aktivnosti u računovodstvu i finansijskama. [Đekić i dr., 2016.]

5. Zaključak

Prevare sa finansijskim izveštajima i lažno finansijsko izveštavanje obično se vrši zbog želje ili potrebe za lažnim prikazivanjem finansijskog rezultata i imovinsko-finansijskog položaja preduzeća, odnosno kompanije. Lažni finansijski izveštaji postoje od kada postoji finansijsko izveštavanje a cilj im je da zadovolje određene ciljeve menadžmenta ili vlasnika. Lažno izveštavanje o finansijskoj poziciji preduzeća uključuje namerni pro-

pust evidentiranja finansijske transakcije, falsifikovanje računovodstvenih evidencija, izostavljanje obelodanjivanja u finansijskim izveštajima ili pogrešna primena standarda finansijskog izveštavanja. Ciljevi ovakvih radnji su usmereni na stvaranje utiska finansijske snage ili su suprotno motivisani da se prikaže manji prihod, smanji dobit a interes je u tome da se smanji porez na dobit.

Finansijski izveštaji sastavljeni u skladu sa važećom zakonskom, profesionalnom i internom regulativom, predstavljaju objektivnu sliku poslovanja i dobru osnovu za donošenje odgovarajućih poslovnih i finansijskih odluka. Ali s obzirom da ciljevi nisu isti prevare se obično rade lažiranjem finansijskih izveštaja kojim zadovoljavaju određene ciljeve vlasnika ili menadžmenta i zato je neophodno sankcionisati počiniocima kao i učesnike u tim finansijskim manipulacijama. Podizanjem nivoa odgovornosti menadžera, ali i internih i eksternih revizora za kriminalne radnje i prevare u finansijskom izveštavanju, u velikoj se meri doprinosi

smanjenju nastanka i efikasnijem otkrivanju manipulacija. Nesankcionisanje počinioca finansijskih prevara i učesnika u prevari (menadžeri, računovođa, revizora) može podsticajno uticati na nastanak novih manipulacija. Specificiranjem pravila poslovanja, prava i obaveza menadžera kroz zakonsku, profesionalnu i internu regulativu, stvara se partnerska klima gde menadžeri, poslušajući u interesu vlasnika, rade i u sopstvenom interesu. Instrument nezavisne kontrole menadžmenta od strane vlasnika preduzeća je Upravni odbor koji je u obavezi da vlasnike kapitala informiše o stanju u preduzeću. Nadzor se može sprovesti i kontrolisanjem privilegija menadžmenta i ograničavanjem menadžerskih odluka. Nezavisna revizija finansijskih izveštaja treba da najobjektivnije potvrdi pouzdanosti finansijskih izveštaja i samim tim i objektivnosti menadžera koji su za njih odgovorni. Eksterna revizija je, kao i kontrola rada revizora, važan mehanizam spoljne kontrole menadžmenta.

Reference

Cvetković D. & Petković, A., (2017). Kreativno računovodstvo - od upotrebe do zloupotrebe, *Ekonomski vidici* 22,(4): 307-321

Cvetković, D., & Bošković, V., (2018). Pojavni oblici kreativnog računovodstva i najčešće manipulacije u finansijskim izveštajima

- jima, *Oditor*, 4(2), str. 78-89, Posećeno:12.01.2022, <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=2217-401X1802078C>
- Dimitrijević D., (2015). Otkrivanje i sprečavanje manipulacija u bilansu stanja i izveštaju o novčanim tokovima, Kragujevac, *Ekonomski horizonti*, 17(2), s.137 - 153, Posećeno: 10.01.2022, http://www.horizonti.ekfak.kg.ac.rs/sites/default/files/Casopis/2015_2
- Đekić, M., Filipović, P. & Gavrilović, M., (2016). Forenzičko računovodstvo i finansijske prevare u svetu. *Ekonomija: teorija i praksa*, 9(4), s.71-86.
- Dmitrović Šaponja, Lj., Milutinović, S. & Šijan, G., (2007). Zloupotrebe u računovodstvu - rizik objektivnog finansijskog izveštavanja, *Rad prezentiran na XII međunarodnom naučnom skupu SM 2007 Strategijski menadžment i sistemi podrške odlučivanju u stratezijskom menadžmentu*, Subotica, Republika Srbija, Ekonomski fakultet u Subotici, Univerzitet u Novom Sadu
- Dorđević, S.M. & Mitić, N., (2020). Alternativni računovodstveni postupci, kreativno računovodstvo i lažno finansijsko izveštavanje, *Oditor*, 6(2), 21-37, Posećeno 25.01.2022, <https://doi.org/10.5937/Oditor2002021D>
- Jakšić D. & Vuković B., (2012). Uticaj krize na manipulisanje finansijskim izveštajima, 16. *Kongres SRRRS*, Banja Vrućica, str. 414.
- Kostić, R.,(2020). Revizija ostvarivanja ciljeva budžetskih programa, *Održivi razvoj*, 2(1), 41-52
- Knežević, G., Stanišić, N. & Mizdraković, V., (2013). *Analiza finansijskih izveštaja*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- Malinić, D., (2009). Savremeni izazovi integralnog istraživanja kvaliteta finansijskih izveštaja, Beograd, *Ekonomika preduzeća, specijalni broj: Tajne bilansa: menadžerski pristup, Savez ekonomista Srbije*, str. 142.
- Međunarodni računovodstveni standard 18 - Prihodi. (2009). *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja*, Beograd, Savez računovođa i revizora Srbije, *Međunarodni standardi i saopštenja revizije* (2005). Beograd, Savez računovođa i revizora Srbije
- Petković, A., (2010). *Forenzička revizija - Kriminalne radnje u finansijskim izveštajima*, Novi Sad, Republika Srbija, Proleter A.D. Bečej

- Remenarić B., Kenfelja, I. & Mijoč I., (2018). Creative accounting - Motives, techniques and possibilities of prevention, *Ekonomski vijesnik / Econviews*, 18(1), 191-199
- Soltani, B., (2009). *Revizija, Međunarodni pristup*, s. 534, Mate, Zagreb
- Stanišić, M., (2013). *Interna kontrola i revizija*, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- Stančić, P., Dimitrijević, D. & Stančić, V., (2013). Forenzičko računovodstvo - odgovor profesije na prevare u finansijskim izveštajima, *Teme*, 4, s. 1879-1897
- Stevanović S., Radovanović, B. & Minović, J., (2011). Uloga menadžmenta u procesu finansijskog izveštavanja, odgovornost i interesi, Zaječar, *Konferencija o strategijskom menadžmentu*, Posećeno 12.01.2022.
<http://ebooks.ien.bg.ac.rs/715/>
- Škandro, S., (2020). Otkrivanje i sprečavanje prevara u finansijskom izvještavanju, Travnik, Posećeno 21.01.2022.
<https://www.researchgate.net/publication/344356526>
- Škarić-Jovanović, K., (2007). Kreativno računovodstvo - motivi, instrumenti i posledice, *Zbornik radova sa 11. Kongresa SRRRS, Banja Vrućica*, str. 51-70
- Zakon o računovodstvu i reviziji, "Sl. glasnik RS", broj 62/13
- Žager, K. & Oluić, A., (2011). Izazovi u prevenciji i detekciji prijevvara, *12. međunarodni simpozij, Ubrzane reforme u funkciji održivog razvoja*, Neum

FRAUDS AND MANIPULATION IN FINANCIAL STATEMENTS AND OPPORTUNITIES FOR THEIR RELATIVIZATION

Mirjana Mrvaljević¹, Nenad Kojić², Nebojša Mitić³

^{1 2} Kosovo and Metohija Academy of Applied Studies, Department Peć
in Leposavić, Leposavić

³ The Academy of Vocational Studies of Southern Serbia,
Department of business studies, Blace

Corresponding: mrvaljevic_sm@yahoo.com¹

Abstract. Financial reports represent the most efficient way to periodically present information on the company's operations to interested parties. The greatest responsibility for the quality of financial statements lies with the company's management and the persons in charge of compiling them. Presenting business results better than they are, the so-called make-up, by owners and managers, has led to many frauds and manipulations in the business of the company, which found their expression in false financial reports. The loss of user confidence in the information presented in the financial statements has unforeseeable consequences for financial markets and the economy as a whole. A large number of examples of fraud and manipulation in financial statements indicate the importance of recognizing them and distinguishing them from technical and unintentional errors. In this paper, we strive to present the motives and goals of fraud and manipulation in financial statements, responsibility for the occurrence and shortcomings that led to embezzlement and abuse, and identify opportunities for their prevention and relativization.

Keywords: financial reports, fraud, manipulation, management responsibility, false financial reports.